

ТАКТИЛЬНІ ПОСІБНИКИ ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЇ СЕНСОРНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

Тетяна Зорочкіна

доктор педагогічних наук, професор,
доцент кафедри початкової освіти,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького,
E-mail: zvezdochcina@vu.cdu.edu.ua

Важливість сенсорного розвитку дітей з порушеннями зору зумовлює пошук та розробку ефективних засобів і методів його корекції. Одним із засобів корекції сенсорного розвитку та провідником у навколишній світ для дітей з порушеннями зору може стати книга, але звичайна книга – лише предмет із гладкими сторінками, у яких текст, не підкріплений наочним матеріалом саме для дітей з зоровими порушеннями. Таким чином, вербальне сприйняття книг не збагачує чуттєвий, практичний досвід, не сприяє розширенню уявлень та формуванню цілісної картини світу. У зв'язку з цим, значний дидактичний потенціал для повноцінного сенсорного розвитку дітей з порушеннями зору та його корекції мають тактильні книги.

Вивченню проблеми корекції сенсорного розвитку дітей з порушеннями зору присвячений ряд досліджень. Різні аспекти сенсорного розвитку дітей з зоровими порушеннями розглядалися у роботах А. Колупаєвої, Т. Костенко, Л. Магомедової, Л. Шестерової, С. Федоренко. Проблеми використання тактильних посібників як засобу корекції сенсорного розвитку присвячені дослідження М. Єфімової, М. Мотики, Е. Лазаренка.

Відносно новим засобом корекції сенсорного розвитку молодших школярів з порушеннями зору є тактильні посібники – книги, виготовлені без застосування чи з мінімальним застосуванням технічних засобів, призначені для поширення інформації, що міститься в ній, переважно через тактильні відчуття [4, с. 121].

Тактильні посібники чи книги є варіантом загальноприйнятої друкованої книги, в якій рельєфні ілюстрації максимально відображають реальні

характеристики об'єктів і можуть включати кольорові барельєфні, аплікаційні, рельєфні (як силуетні, так і контурні) зображення, виконані з різних матеріалів, а також текст, надрукований рельєфно-крапковим та/або укрупненим шрифтом, об'ємні моделі, зокрема іграшки, спеціально створені або підібрані як ілюстрації до тексту книги [6].

Таким чином, сторінки тактильних книг являють собою об'ємні картинки-конструкції, для створення яких використовуються різні матеріали, наприклад, тканина, дерево, папір тощо. Засоби кріплення в тактильних книгах можуть бути різні: липучки, кнопки, гачки, гудзики, блискавки, мотузочки, які дозволяють здійснювати різні дії з головними героями і розвивати дрібну моторику рук. Об'єкти в книзі повинні шарудіти, дзвеніти, видавати інші звуки, запахи (оскільки при читанні книги необхідно задіяти окрім дотику, нюх та слух). З цією ж метою тактильні книги передбачають розміщення QR-кодів [4, с. 125].

Загалом, виокремлюють ряд вимог до тактильних книг для дітей з порушеннями зору. Насамперед, сторінки книги не мають бути перевантажені великою кількістю предметів, щоб дитина могла сконцентрувати увагу на головному, не відволікаючись на другорядні деталі. За можливості, сторінки повинні бути приємними на дотик, куточки сторінок в цілях безпеки – закругленими. Книга не повинна бути важкою, адже в такому разі дитина дошкільного чи молодшого шкільного віку не матиме змоги повноцінно користуватись тактильним посібником.

Щодо кольорів, то на зображеннях предметів, тварин, людей вони повинні відповідати справжнім. Крім того, не варто використовувати дуже яскраві, різкі та насичені кольори. Рекомендовано зберігати чіткий контраст фону та предметів на дотик і за кольором [1, с. 12]. Зображення у тактильних посібниках мають бути максимально наближені до справжніх предметів з метою розпізнавання дитиною предметів. Наприклад, у тварин зображуються всі чотири кінцівки, бажано, обидва вуха, роги і т. д., щоб у дитини не складалося неправильного уявлення про об'єкт пізнання. Окремі предмети та персонажів

книги рекомендується кріпити до книги за допомогою шнурків, липучок і т. д. Якщо будь-який предмет або персонаж повторюється на декількох сторінках книги, необхідно зберігати розмір цього предмета, щоб дитина не переплутала його з іншими [2]. Для впізнавання верху та низу книги внизу кожної сторінки доцільно пришивати опуклу тасьму, шнурок тощо. Якщо в книзі багато предметів, прикріплених на шнурки, липучки і т. д., краще, щоб книга закривалася (на зав'язки, липучки, кнопки і т. д.) [3].

Щодо різновидів тактильних посібників, аналіз бібліографічних джерел показав, що тактильні книги класифікують за призначенням та рівнем складності. За призначенням тактильні книги об'єднують у дві групи:

1) асоціативні книги, які є альтернативним варіантом звичайної друкованої дитячої книги з кольоровими зображеннями. Сюди можуть входити казки, оповідання тощо.

2) дидактичні книги, які в свою чергу поділяються на розвиваючі, предметні, тематичні, ігрові, та призначені допомогти дітям у навчанні, пізнанні навколишнього світу, розвитку та реабілітації. Зазвичай такі книги виготовляються тифлопедагогами [5].

За рівнем складності виокремлюють 3 типи тактильних посібників:

1. Книги 1-го рівня складності, які безпосередньо пов'язані з життям дитини – одяганням, умиванням, їжею та покликані зробити зрозумілим функціональне призначення предметів, з якими дитина контактує щодня. Мета книг – сприяти формуванню запасу елементарних уявлень про предмети та явища навколишнього світу, вміння співвідносити контур та рельєфне зображення з реальним предметом.

2. Книги 2-го рівня складності призначені для дітей, у яких вже накопичений певний чуттєвий досвід та запас уявлень про предмети. Мета таких книг – збагачення та деталізація запасу уявлень про предмети та явища навколишнього світу, поглиблення навичок співвідношення контуру та рельєфне зображення з реальним предметом.

3. Книги 3-го рівня складності – мають на меті розвиток когнітивних процесів мислення у дитини. Посібники третього рівня складності зазвичай містять сюжети, пов'язані із певними персонажами, сюжетами, які можуть бути як ретельно деталізованими, так і більш умовними [6].

Унікальністю тактильних книг є те, що вони сприяють не лише корекції сенсорного, а й пізнавального розвитку дітей. У залежності від потреб дітей з порушеннями зору тематика тактильних посібників може бути різноманітною:

1. Геометричні фігури та кольори.
2. Цифри та літери.
3. Тварини.
4. Фрукти та овочі.
5. Транспорт.
6. Інструменти та знаряддя праці.
7. Професії.
8. Музичні інструменти [7].

Крім того, науковці наголошують на універсальності тактильних книг, яка полягає у різноманітності їх функцій. Окрім сенсорного та пізнавального розвитку, їх застосування забезпечує формування у дитини реальної картини навколишнього світу в умовах надання їй максимально можливої інформації про навколишні предмети і явища, збагачення активного словникового запасу дитини, розвиток зв'язного мовлення, комунікативної діяльності [8].

Тактильні книги відіграють важливу роль в корекції сенсорного розвитку і в житті дитини з порушеннями зору загалом, але процес сприйняття тактильних зображень незрячих і слабозорих дітей потребує спеціальної організації. Методика організації роботи повинна здійснюватися технологічно грамотно з використанням ряду методів та прийомів. Кожна тактильна книга потребує додатково розроблених завдань до неї.

Використання тактильних книг в корекційній роботі сприяє залученню дітей із порушеннями зору до світу книжкової культури, за допомогою якої відбувається розвиток сенсорних та розумових здібностей дитини, абстрактного

мислення, що дуже важливо для формування компенсаторних способів пізнання навколишнього світу. Тактильні посібники є важливим засобом навчання та розвитку дітей з порушеннями зору, оскільки вони дозволяють дітям отримувати ту інформацію, яку вони не можуть отримати з візуальних джерел у зв'язку з різними порушеннями зору.

Таким чином, застосування тактильних книг в корекційній роботі сприяє сенсорному та пізнавальному розвитку дітей, формуванню реальної картини навколишнього світу в умовах надання їй максимально можливої інформації про навколишні предмети і явища, збагаченню активного словникового запасу дитини, розвитку зв'язного мовлення, комунікативної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Антонова М. О. Сучасні технології корекції порушень зору у молодших школярів. *Педагогіка і психологія науковий журнал*. 2018. № 2. С. 9–14.
2. Гудим І. М. Дидактичне забезпечення педагогічного супроводу дітей раннього віку з важкими порушеннями зору. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 41 с.
3. Дубина Л. В., Загорська Л. О. Педагогічні технології роботи з дітьми з вадами зору в початковій школі. *Початкова освіта*. 2017. Вип. 2. С. 25–30.
4. Єфімова М. Проектування тактильних книг для дітей із вадами зору в Україні та за кордоном. *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті*. 2014. Вип. 2. Харків. С. 121–123.
5. Особливості психічного розвитку дітей з порушенням зору. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/en/infocentre/get/3396> (дата звернення: 19.05.2023).
6. Мотика М. Т., Лазаренко Е. Т. Тактильні книги : аналіз функцій, вимог, технології виготовлення. *Квалілогія книги*. 2010. № 2. С. 56–63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kk_2010_2_12 (дата звернення: 19.05.2023).
7. Науменко Н. П. Сучасні технології корекції порушень зору у молодших школярів. *Педагогіка і психологія науковий журнал*. 2020. № 1. С. 76–82.
8. Синьова Є. П., Федоренко С. В. Тифлопедагогіка : підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 325 с.